



De filmfragmenten die het schilderij begeleiden

Het schilderij dat YOT beschikbaar stelt ent zich op de film *Stalker* van Andrei Tarkovsky. Naar aanleiding het zomerproject 'de hereniging van tafel en bed' kregen we verschillende reacties over de twee filmfragmenten die we toonden uit deze film. Een aantal mensen vinden de fragmenten deprimerend: de sfeer, de klankband, het vervuilde landschap, de sepiakleuren, de armzalige woning, de dialogen. Het is een indruk die niet te ontkennen valt.

Nochtans is het niet de bedoeling van onze projecten om mensen te deprimeren. Integendeel. Het kerkgebouw zou bij uitstek een plek van hoop en levensbe-aming moeten zijn.

Waarom tonen we dan dergelijke fragmenten?

Eén richting van antwoord vinden we in de kerk zelf. De bezoeker van de Magdalenakerk – en hierin is deze kerk geen uitzondering - wordt onmiddellijk geconfronteerd met een opvallende calvariescène boven de kooringang: een executiescène.

De grondintuïtie van het christendom houdt verband met de gedachte dat er geen Pasen mogelijk is zonder Goede Vrijdag. Wellicht is dit geloof een onderdeel van het realisme van Tarkovsky's film.

Verder is – ondanks de deprimerende *sfeer* die in de fragmenten hangt - toch ook wel hoop te vinden in het concrete *gedrag* van de personages: de scène opent met de geborgenheid: het kind ligt in bed tussen vader en moeder. In de tweede scène zien we de zorg: de vader draagt zijn kind op de schouders, de vrouw troost haar man en stopt hem in bed.

Filosoof Karel Bosch kent de film en bezorgt ons volgend commentaar:

Beste

ik denk dat het belangrijk is om de filmfragmenten, die uit het begin en het einde van de film komen, te kaderen in de film als geheel. Ik zou ook graag de vraag stellen wat deze film ons toont over de maatschappij waarin wij vandaag leven – het tijdperk van de wetenschap en de technologie, zo zou je het kunnen noemen. Het tijdperk waarin de mens 'homo technologicus' geworden is, in zekere zin. Op welke manier is de film een spiegel van de maatschappij? En toont de film ons ook iets over onszelf – in die maatschappij?

De film toont ons een man, Stalker, die niets met stalken te maken heeft, maar wel een gids is. Hij leidt een schrijver en een wetenschapper ('de professor') naar een verboden gebied: 'De Zone' (De film kwam trouwens in enkele landen onder de titel 'Zona' uit). In die zone bevindt zich een kamer, die de meest innige verlangens van de persoon die er binnenstapt in vervulling doet gaan. De fragmenten die in de kerk getoond worden, zijn in sepia, terwijl de film in kleur gefilmd wordt van zodra de zone betreden wordt. Het is duidelijk: in de zone gaat het om een andere dan de alledaagse realiteit, een diepere realiteit.

In het alledaagse leven is het vaak zo dat we onze verlangens op een of andere manier construeren – of dat die verlangens geconstrueerd worden. We construeren wie we zijn (of worden geconstrueerd) op basis van een socio-culturele orde die meer en meer een hypertechnologische orde wordt. Hoe dan ook, onze persoonlijke identiteit is altijd, tenminste voor een deel, een masker dat we opzetten.

In ieder geval is het zo dat de schrijver en de professor voorbij of doorheen die constructie willen gaan om hun ware verlangens te ontdekken. Het is wel zo dat ze elk een welbepaalde wens willen doen uitkomen wanneer ze vertrekken naar de zone. De schrijver is op zoek naar inspiratie, de professor wil wraak. Maar zoals ik de film interpreteer, komen ze er in de zone achter dat hun ware verlangens hen onbekend zijn. De schrijver zegt op een bepaald moment: "Hoe kan ik weten hoe ik datgene wat ik wil, noemen moet?" Anders gezegd: de mens is voor zichzelf een ander! "Je est un autre" met de woorden van Arthur Rimbaud.

De diepere realiteit waarvan sprake in de zone, is bovendien een verboden realiteit. De zone wordt zwaar bewaakt. Waarom? Met welk deel van de wereld en van zichzelf mag de mens

niet in contact komen? Ook in onze maatschappij is er een soort verboden zone. Maar het is net die zone die we moeten proberen te betreden, willen we verder gaan dan een doorgedreven consumptie-kapitalisme ons toelaat. In die zone, die we als individuen in een collectiviteit moeten scheppen, door enkel te luisteren naar die ander in onszelf (al is dat zeker niet gemakkelijk), moet het individu zich kwetsbaar kunnen opstellen, moet er plaats zijn voor lijden en verdriet, voor stilte. Alleen zo kunnen mensen hun lijden een plaats geven, door ze de mogelijkheid te bieden in contact te treden met hun ware zelf en de bron van hun lijden; door hun de mogelijkheid te geven zichzelf – op een indirecte manier – bloot te geven, hun masker af te zetten. Immers, de 'pursuit of happiness' (het recht tot geluk) is omgeslaan in een 'duty of happiness' (een plicht tot geluk). Men moet zich altijd sterk tonen, altijd jolig doen, ook al is dat kunstmatig. In de film krijg je op een gegeven moment het volgende te horen:

“Wanneer een mens geboren wordt, is hij zwak en buigzaam, wanneer hij sterft is hij sterk en hard. Wanneer een boom groeit is hij tenger en buigzaam, en wanneer hij droog en hard is, sterft hij. Hardheid en kracht – dat zijn de metgezellen van de dood. Buigzaamheid en zwakte drukken de frisheid van het bestaan uit. Daarom zal wat verhard is, niet overwinnen”

Ik zou dan ook een pleidooi willen houden voor buigzaamheid en zwakte; een pleidooi voor twijfel. Of beter: een pleidooi voor 'een zone' waarin twijfel een plaats kan en mag krijgen. Iemand die zich afsluit van de wereld, iemand die alle hulplijnen heeft doorgeknipt en geen enkele hoop meer koestert, is hard en onbuigzaam geworden. Om zo iemand te helpen, moeten we niet proberen een beroep te doen op hun kracht, maar op hun zwakte – zodanig dat hun wonden/hun lijden naar boven kan komen. In die zwakte, een absoluut positieve realiteit, ligt de openheid voor 'het hogere', 'het numineuze'. In die zwakte ligt het échte leven. Waarom? Omdat we in die zwakte niet anders kunnen dan erkennen dat we zelf NIET de grond van ons eigen bestaan kunnen zijn. Of beter: dat de grond van ons bestaan niet ons alledaagse zelf is maar het zelf (noem het, zo je wil, het onbewuste zelf) dat voor onszelf altijd in zekere mate vreemd zal blijven. Die bevreemdende wereld, die ander-in-onzelf, kunnen we niet op rationele wijze kennen.

We kunnen die diepere realiteit echter wel aanvoelen. Het is niet toevallig dat Stalker in de zone op bijna *rituele* wijze en op een *indirecte* manier de weg zoekt naar de kamer van ons ultieme verlangen. Alleen op die manier kunnen we in contact komen met wie we echt zijn.

De dood wordt steeds voorgesteld als het ultieme onbekende en daarom als het meest

vreemde. En toch, voor iemand die uit het leven stapt, is het leven dat hij/zij leidt nog bevreedender dan de dood. Want een leven waarin iemand slachtoffer wordt van een oppervlakkige en opgedrongen schijnwereld, vervreemdt die persoon van zichzelf. We moeten mensen de kans geven om op een indirecte manier contact te maken met hun ware zelf – zodat ze die hardheid, die hopeloosheid, kunnen overwinnen. Dat kan door middel van andere mensen die ons steeds een spiegel voorhouden. Praten is daarbij belangrijk. Luisteren nog belangrijker. Of om het met enkele verzen te zeggen van iemand die mij heel na aan het hart ligt:

Midden in de uitbundigheid van volzinnen
zou een gesprek zonder woorden welkom zijn.

Dit alles is, voor alle duidelijkheid, slechts *een* interpretatie van de film. Hopelijk is die een klein beetje verhelderend.

Met vriendelijke groet
Karel Bosch